

ВПЛИВ РІВНЯ БІДНОСТІ НА ПРОТЕСТНІ НАСТРОЇ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена дослідженню залежності протестних настроїв від рівня бідності в державі. Розглядається бідність як соціальний феномен та характеризуються її основні різновиди. Описуються суб'єктивний та об'єктивний типи бідності. Характеризуються різновиди бідності залежно від її тривалості, зокрема визначається специфіка довгострокової, короткострокової та циклічної бідності. Особлива увага приділяється характеристиці бідності колективного, концентрованого та індивідуального типів.

Обґрунтовується актуальність проблеми бідності для сучасної України на основі даних статистики та соціологічних досліджень. Характеризується динаміка зміни рівня бідності в історичній ретроспективі та вказується на існування її зв'язку з рівнем протестних настроїв у державі. Звертається увага на можливість використання політичними силами протестного потенціалу найбільш вразливих соціальних груп для реалізації власних інтересів у політичній боротьбі. Наголошується на особливій важливості належного пенсійного забезпечення для таких груп.

Вказується на втрату довіри до політичних інститутів як на важливий наслідок зростання рівня бідності. Наголошується на розчаруванні у конвенційних способах політичної участі серед молоді, що може мати прояв у поширенні абсентеїстських настроїв під час виборчих кампаній, а у подальшому і до радикалізації протестних виступів за рахунок участі у них різного роду молодіжних груп та організацій.

Пропонується сконцентрувати зусилля політичної науки на пошуку ефективних шляхів захисту від загроз для суспільства і держави, які в сучасних умовах породжуються радикалізацією протестних настроїв через зростаючу бідність населення.

Ключові слова: бідність; протестні настрої; повстання; рівень життя; соціальна політика.

Вступ. На сучасному етапі проблема бідності і рівня протестних настроїв надзвичайно актуальна для України, адже для успішної країни дуже необхідна стабільність у суспільстві. Для того, щоб гарантувати стабільну політичну ситуацію, необхідно досконало розібратися у причинно-наслідкових зв'язках протестів у державі. Ця робота розкриває одну з головних причин протестних настроїв українців – бідність та зубожіння населення. Якщо українське суспільство вирішить цю проблему – протестні настрої населення дуже суттєво зменшаться, і, таким чином, завдяки стабільній продуктивній співпраці владних інституцій і громад з'явиться можливість для успішного досягнення інших цілей.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. У зарубіжній і вітчизняній літературі накопичений багатий теоретичний матеріал із дослідження проблем бідності і протестних настроїв населення. За останні десять – двадцять років українські вчені зробили чимало для дослідження рівня життя населення, протестних настроїв і бідності за різними критеріями. Основні методологічні підходи до дослідження

бідності населення, а також дослідження нових проявів бідності та їх вимірювання представлені в роботах Е. Лібанової [4]. Комплексним вивченням феномену бідності та її подолання займалася Л. Черенько [1]. Серед інших найбільш відомих дослідників із цієї проблематики можна назвати таких учених, як: М. Руженський [21], О. Лозинська [7], А. Красун та Я. Турчин [6]. та ін.

Відмічаючи значні напрацювання цих авторів, варто вказати на необхідність продовження наукових пошуків у різних аспектах цієї тематики, одним з яких є вплив рівня бідності на протестні настрої в сучасній Україні.

Метою дослідження є виявлення і аналіз залежності рівня протестних настроїв від рівня бідності та соціально-економічних показників.

Виклад основного матеріалу. Бідність зародилася ще задовго до появи перших індустріально розвинених суспільств, вона існувала ще у первісні часи, коли не було держав, не було поділу праці, не було інститутів держави взагалі, які мали б змогу хоча б частково регулювати її рівень. Зазвичай бідність була притаманна

або нижчим верствам умовного поділу людей на верстви, так звані – стани населення, і вона передавалася із покоління в покоління, або була притаманна людям, що не хочуть докладати зусиль для змінення свого соціально-економічного стану, не зважаючи на можливості його зміни [1]. Якщо людина має бажання, значить і засоби знайде. Саме цим і керуються люди, адже чим біднішим на соціальні блага є індивід, тим із більшою вірогідністю він здатен до протестів, бунтів, мітингів, екстремістських заходів із ряду причин, але головною причиною є те, що йому нічого втрачати, він доведений до такого стану, що стає просто небезпечним для суспільства, і не дарма вважається, що навіть у економічно розвинених державах серед бідного населення рівень злочинності значно вищий, ніж серед заможного населення чи представників так званого середнього класу. З іншого боку – бідність не лише поділяє суспільство, а і є стимулом для того, щоб людина прагнула і досягала кращої долі. Проте, як правило, у сучасних умовах бідність часто стає на перешкоді до стабільності суспільства і його подальшого розвитку.

Умовно можна поділити бідність на: суб'єктивну – коли людина сама оцінює свій економічний стан; об'єктивну – визначається за умовним доступом матеріальних чи духовних благ, які прийняті в певній країні, це може бути доступ до життєвих благ, таких як житло, автомобілі, доступ до якісної медицини, можливість отримання певної професії чи освіти; відносна – визначається за умовним розподілом населення на класи, майнове розшарування; абсолютна – може бути визначена лише за допомогою прийнятої межі бідності.

Зазвичай прийнято вважати, що бідність існує, коли людям бракує коштів для задоволення своїх основних потреб. У цьому контексті для виявлення бідних спочатку потрібно визначити, що становить базові потреби. Вони можуть бути визначені вузько, як «ті, які необхідні для виживання», або в широкому сенсі як «ті, що відбивають переважний рівень життя в суспільстві». Перший критерій охоплює лише тих людей, що знаходяться на межі виживання, тобто близькі до так званої межі бідності – це абсолютна бідність; другий поширюватиметься на людей, чие харчування, житло та одяг, хоча і достатні для збереження життя, але не досягають рівня заможних жителів, тобто це об'єктивна бідність. Також бідність пов'язана, наприклад, із поганим здоров'ям, низьким рівнем освіти або навичками, нездатністю або небажанням працювати, високими темпами руйнівної чи безмістовної поведінки. Незалежно від того, яке поняття використовується, влада звичайно припускає, що наслідки бідності шкідливі як для суспільства, так і для держави, адже бідність загострює криміногенну ситуацію, підштовхує людей до злочинності, бунтів, страйків і, звичайно, до протестів проти свого економічного стану та соціально-економічного стану в державі. Як зазначає О. Баганець – заступник Генерального прокурора України, основними причинами зростання злочинів 2013–2017 років є масове зубожіння людей та безробіття [2], одночасно за даними статистики генеральної прокуратури, у 2016 році від

вчинення злочинів загалом потерпіло 444 617 осіб, що на 10 % більше ніж за аналогічний період 2013–2015 рр. [3].

Кілька видів бідності можна виділити залежно від її тривалості (довгострокова, короткочасна або циклічна) та розподілу (колективна, концентрована, індивідуальна) [4].

Довгострокова бідність – це бідність декількох поколінь, яка ставить під сумнів ефективність існуючої соціальної та політичної системи.

Циклічна (короткострокова) бідність відноситься до бідності, яка може бути широко поширеною серед населення, але сама подія, що її спровокувала, має досить обмежений термін. Наприклад, бідність викликана тимчасовою нестачею продуктів харчування, яка була викликана природними явищами або поганим сільськогосподарським плануванням – ціни зросли через дефіцит їжі, повінь чи засуху. Тобто бідність викликана через несподівані негативні події.

У промислово розвинених суспільствах основною циклічною причиною бідності є коливання бізнес-циклу та масове безробіття у період депресій або економічного спаду. Протягом 19-го і початку 20-го століття промислово розвинені країни світу переживали паніку та падіння бізнесу, які тимчасово збільшили чисельність бідних. Показовим прикладом став досвід Сполучених Штатів у Великій депресії 1930-х років, коли покоління економістів, таких як Дж. Кейнс, рекомендували уряду подолати бідність через видатки, які надходили у формі прямої виплати безробітним, і таким чином урядові інституції почали відігравати значну роль у подоланні бідності.

На відміну від циклічної бідності, яка є тимчасовою, у «колективній» бідності, передбачається порівняно постійна недостатність засобів для забезпечення першочергових потреб життя. Колективна бідність може передаватися з покоління в покоління. Колективна бідність є відносно загальною та досить тривалою в частині Азії, Близького Сходу, більшості Африки та частині Південної Америки та Центральної Америки. Життя для основної маси населення у цих регіонах проходить на межі бідності. Для них характерні дефіцити харчових продуктів, низька тривалість життя, високий рівень дитячої смертності та погані показники здоров'я.

Колективна бідність зазвичай пов'язана з економічною недосконалістю. Загальні ресурси багатьох країн, що розвиваються – в Африці, Азії та Південній та Центральній Америці – будуть недостатніми, щоб забезпечити достатню підтримку населення, навіть якщо вони будуть рівномірно розподілені між усіма громадянами, що дуже малоймовірно. Існують два шляхи вирішення цієї проблеми: по-перше, це збільшення валового національного продукту (ВНП) шляхом покращення сільського господарства або індустріалізації, і, по-друге, обмеження кількості населення. На сьогодні такі заходи, як контроль над населенням, так і стимулювання економічного розвитку в багатьох країнах виявилися складними, суперечливими, а часом недоцільними або нерезультативними. Збільшення ВНП не обов'язково призводить до покращення рівня життя населення загалом з ряду

причин. Найважливіша причина полягає в тому, що в багатьох країнах, що розвиваються, населення зростає навіть швидше, ніж економіка, у результаті чого не зменшується бідність, і, як зазначає І. Посошков у своїй роботі «Економіка», добробут народу витікає з багатства держави, а не навпаки: спочатку повинна наповнитися «царська казна», а потім і весь народ розбагатіє [5]. З іншого боку, щоб зменшити рівень народжуваності, деякі країни, що розвиваються, як приклад – КНР, почали програми з планування сім'ї на національному рівні – одна дитина в сім'ї, а для тих, хто порушив це правило, застосовують економічні санкції.

Концентрована колективна бідність характерна для міських гетто, у регіонах, що не мають промисловості, або промисловість неефективна та не може конкурувати з іншими районами цього міста чи регіону. Для населення характерними є високі показники смертності, погане здоров'я, низький рівень освіти, безробіття та неповна зайнятість, також некваліфіковані професії та нестабільність робочої сили. Зусилля з ліквідації такої бідності зосереджуються на залученні нової індустрії, нових технологій, заохоченні малого бізнесу, впровадженні вдосконалених методів сільського господарства, для яких необхідне підвищення кваліфікації працівників [6].

Індивідуальна бідність означає нездатність особи або сім'ї забезпечувати основні потреби навіть у добрій економічній обстановці загального добробуту. Ця нездатність, як правило, пов'язана з відсутністю якогось базового атрибута, навичок і вмінь, які дозволили б індивіду забезпечувати себе, або такі особи, можуть мати фізичні вади (або бути хронічно

хворими) чи моральні вади. В Україні таких осіб з обмеженими можливостями часто використовують політичні сили у своїх меркантильних інтересах, шляхом обману заманоючи їх на протести та мітинги [7]. А зусилля, спрямовані на пом'якшення бідності внаслідок фізичних вад зосереджені, як правило, на освіті, забезпеченні зайнятості або економічному забезпеченні, які є досить малоефективними у нашій державі, тому такі люди по-праву вважаються досить легко мобілізовуваними у разі протестів, та інколи вони здатні до більш екстремістських заходів, прикриваючись своїми фізичними вадами чи своїм соціально-економічним становищем.

Нещодавнє опитування, проведене Центром Розумкова та Соціологічною групою Рейтинг, свідчить, що найбільш актуальними проблемами України є зубожіння населення (про це повідомили 51 % опитуваних), про економічний занепад зазначили 59 %, а про девальвацію гривні, вимирання населення, розвал країни, зростання злочинності та погіршення здоров'я нації, як про загрози, говорять від 32 % до 39 % опитаних [8].

На підтвердження тези про те, що рівень бідності населення впливає на протестні настрої можна навести результати дослідження, проведеного Київським міжнародним інститутом соціології (КМІС) у рамках глобального проекту WIN-Gallup International середній рівень занепокоєння протестними настроями через економіку складає 42 %, а баланс протестних настроїв в Україні становить 49 % – такий рівень протестних настроїв є рекордним для України від 1993 року, коли подібне дослідження було здійснене уперше [9].

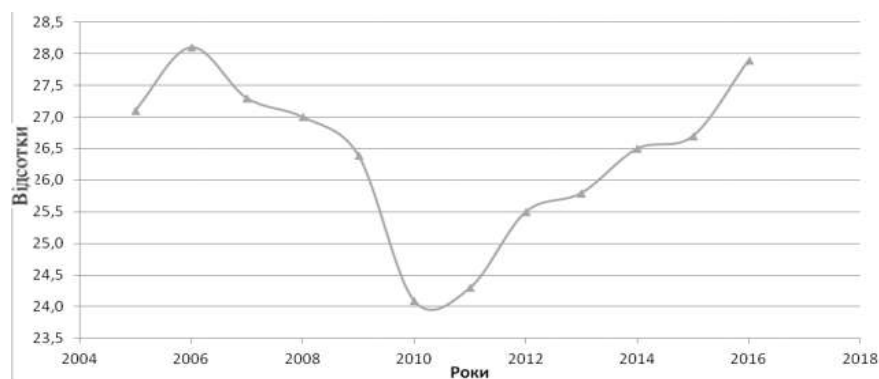

Рис. 1. Графік динаміки рівня бідності населення за відносним критерієм, % за 2004–2016 рр.

Джерело: розраховано та складено за даними Державної служби статистики України [10]

Підтверджують висновки цих досліджень конкретні події. Так, «пільговики», військові і шахтарі об'єдналися і протестували через проблему бідності, як результат 19 червня 2018 року пленарне засідання Верховної Ради ледь не закінчилося штурмом парламенту. Спочатку нічого не передбачало такого розвитку подій – анонсовані акції шахтарів і представників різних категорій пільговиків (чорнобильців, учасників війни в Афганістані, військовослужбовців і силовиків) давно стали звичайною подією для українського суспільства. Одночасне проведення кількох акцій дозволило зібрати критичну масу протестувальників, які були рішуче налаштовані домогтися виконання

своїх вимог тому, що існуюча бідність поставила їх на межу виживання. 79 % опитуваних людей вважають, що країна рухається у неправильному напрямку і головними проблемами для себе вважають підвищення тарифів на комунальні послуги (59 %), низький рівень зарплат і пенсій (52 %) та підвищення цін на основні товари (42 %) [8].

У першу чергу, це стосується шахтарів державних підприємств вугледобувної галузі, які систематично страждають від нестачі заробітної плати. Ситуація дуже складна, адже за аналогією ще з 2010 до 2012 року 43 % – 60 % усіх протестів мали також соціально-економічну тематику [11], а через рік відбулася

«Революція гідності». Заборгованість перед шахтарями становить станом на 2018 рік 760 мільйонів гривень. Виступаючи перед парламентом, вони говорили про те, що їх сім'ї змушені харчуватися десятима гривнями на день або брати в борг у торговців. У парламенті зареєстрували законопроект, який санкціонує виплату 1,4 млрд гривень з метою погашення боргу перед шахтарями [12]. Однак спочатку сума планувалась як 2,8 млрд, але за змінами у законопроекті вийшло 1,4 млрд грн. Це, насамперед, демонструє, наскільки сильно парламентарів хвилює становище українських робітників. У свою чергу, представники громадських організацій чорнобильців та учасників бойових дій мають багато своїх претензій ще з 2015 року. Вони виступають проти ліквідації пільг, що проводяться двостороннім шляхом – за допомогою монетизації та перекладу фінансування на місцеві бюджети, у яких просто немає необхідних для цього коштів. Як результат, афганці позбавляються права на безкоштовний проїзд у громадському транспорті, безкоштовні медичні послуги, пільги на оплату комунальних послуг та санаторне лікування. Вони готові пікетувати владні установи, щоб була можливість гідно жити у нашій державі, що дуже небезпечно, адже мітинги людей, які мали воєнний досвід, мають зброю і відповідні навички, в будь-який момент можуть перетворитися з мирних акцій протесту в небезпечні пікети влади, як це було під час пікету Комітету ВР із питань соціальної політики, коли керівник об'єднань профспілок, Голова Федерації професійних спілок України Г. Осовий заявив, що 25 % членів профспілок, яких вони опитали, а це безпосередньо 25 000 громадян готові вдатися до страйків [13].

Українське суспільство вже мало змогу спостерігати декілька разів зниження показників економічного стану населення напередодні революцій у нашій державі, ця взаємозалежність досить очевидна, адже зубожіле населення, яке не в змозі задовольнити свої першочергові потреби, хоче якомога швидше змінити свій економічно бідний стан, а у виявленні причинно-наслідкових зв'язків ворогом вбачає державу, державні установи та уряд. Не даремно за результатами дослідження довіри громадян до суспільних інститутів та уряду під час об'єктивних несприятливих економічних умов, які стосуються великої кількості населення, що проживає за межею чи близько межі бідності, майже 80 % населення не довіряють уряду, президенту та суспільним інститутам [17].

Надзвичайно гостро у питанні залежності протестних настроїв від рівня бідності населення стоїть також питання пенсії. Відставні військові, силовики та чорнобильці в основній масі отримують пенсію в розмірі нижче мінімуму, близько 2-х тисяч гривень, а середня пенсія звичайного українця, за даними Пенсійного фонду України – у 2018 році близько 2700 гривень [14]. Гідно жити військовим, силовикам та чорнобильцям на ці гроші, майже неможливо, адже це лише 82 % від прожиткового мінімуму в Україні, який станом на жовтень 2018 року становить близько 3 285 грн. [15].

Доведені до відчаю люди являють себе авангардом мільйонів незадоволених своїми зарплатами українців. Потенціал їх соціального невдоволення дуже великий – і

хоча його, напевно, спробують використати різноманітні політичні сили, катастрофічна ситуація в різних регіонах країни буде об'єктивно виштовхувати людей на вулиці для захисту своїх прав і пільг, щоб подолати бідність хоча б своїми силами. І якщо в Україні розпочнуться загальні національні протести, вони будуть проводитися не під гаслами боротьби за європейський цивілізаційний вибір, а за вимоги елементарних зарплат і хліба. Надії, що урядові інститути допоможуть вирішити критичну ситуацію, майже немає, адже за результатами соціологічного дослідження щодо довіри громадян до суспільних інститутів Президенту України не довіряють 80,6 %, уряду не довіряють 80,7 % і Верховній Раді не довіряють 85,6 % опитуваних [17].

Тим часом, протестні настрої зубожілого населення незмінно збільшуються і, як результат, за даними спільного дослідження трьох дослідницьких центрів – КМІС, СОЦІС та Центру Разумкова на осінь 2018 року у Києві 45 % підтримують масові протестні акції, найменше підтримують на сході країни, лише 26,3 %, а у середньому по Україні підтримують масові акції протестів близько 38 % [18].

Зубожіння населення дійшло до такого стану, що лише 20 % молодих українців вірять у краще майбутнє для них і таким чином вони вже стають латентними протестувальниками. Менше третини респондентів у віці від 18 до 35 років планують брати участь у наступних виборах, адже не бачать у цьому сенсу, тарифи стають лише більшими, зарплати мізерні, економіка йде на спад. Про це говорять дані опитування Міжнародного республіканського інституту (IRI), проведеного за замовленням Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) [19]. Програмний директор IRI С. Нікс заявив, що такі тенденції викликають серйозні побоювання: «Молодь України – це та вікова група, у якої є найбільша підтримка в Євросоюзі, її політичне видалення занепокоє, особливо перед президентськими та парламентськими виборами в Україні у 2019 році», – сказав він. За його думкою, уряд і політичні партії в Україні повинні прийняти рішучі кроки для завоювання довіри молодих виборців, що стосуються найбільш гострих для них питань [19].

Дослідження також показало, що рівень довіри людей до області охорони здоров'я надзвичайно низький. Більше половини опитаних українців (52 %) не вірять, що держава могла б надавати їм безкоштовні медичні послуги у разі серйозної хвороби. А грошей у людей, які знаходяться близько до межі бідності, на гідне медичне обслуговування або хоча б профілактику зовсім немає, тому вони будуть змушені вдатися до протестів, щоб отримати гідні медичні послуги. «Протест став звичною формою захисту своїх економічних інтересів і конституційних прав, а плакати, гучномовці та голодування – єдиним шляхом до діалогу із законодавцями та виконавцями цих законів», – зазначає аналітик КМІС Д. Пирогова [9]. Усе це надзвичайно небезпечно для нормального функціонування суспільства, адже це є реаліями нашого часу, часу коли процвітає корупція та олігархічні клани, а зубожіле населення не в змозі побороти величезну бюрократичну машину, незважаючи на початок розвитку громадянського суспільства,

громадянського контролю, незалежних інститутів. Першочерговим для людей повинен бути соціально-економічний аспект, такий, як гідна оплата праці, якісна медицина, соціальні послуги та стан домогосподарств. За даними Міністерства соціальної політики України, бідними є майже 30 % українських домогосподарств [20], що підштовхує населення до протестних настроїв, тим паче коли дослідження свідчать, що здебільшого соціальні пільги в Україні отримують люди, які їх не потребують, 10 % найбідніших громадян отримують лише 2 % з усього обсягу соціальних пільг, у цей же час 10 % найзаможніших отримують 22 %, тобто в 11 разів більше [21], що породжує соціальну несправедливість і активні протестні прошарки населення.

Висновки. Таким чином, можна спостерігати пряму залежність між рівнем бідності та протестними настроями у регіонах України. Пояснити це можна тим, що зубожіле населення, котрому не вистачає

фінансів для задоволення своїх першочергових потреб, яке живе за межею чи біля межі бідності – більш схильне до протестних настроїв, ніж представники заможних груп. Протестні настрої надзвичайно небезпечні для нормального функціонування держави, адже вони можуть проявляти себе як у порівняно мирних мітингах та акціях протесту, так і у більш радикальній екстремістській формі страйків, бунтів і навіть революцій. Чим більшими будуть невідповідності соціально-економічних показників населення для гідних умов існування у державі – тим більшими і гострішими будуть протестні настрої у населення. У подальших розвідках у цьому напрямі доцільно проаналізувати межу бідності, за досягненні якої населення буде з великою вірогідністю здатне до активних протестних дій, і яким чином влада може вплинути на протестні настрої громадян, крім сприяння зміни їх соціально-економічного стану.

Список використаних джерел

1. Черенько Л. М. Проблеми бідності в Україні : методи визначення та напрями подолання : дис. канд. екон. наук : 08.09.01 / Черенько Людмила Миколаївна. – К., 1999. – 205 с.
2. Криміногенна ситуація в Україні, як змінився її стан? [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://yvu.com.ua/kryminogenna-sytuatsiya-v-ukrayini-yak-zminyvsya-yiyi-stan-protuyagom-2016-roku-v-porivnyanni-z-mynulymy-rokamyl/>.
3. Статистична інформація – Генеральна прокуратура України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=112661&libid=100820&c=edit&c=fo.
4. Лібанова Е. М. Бідність населення України : методологія, методика та практика аналізу : монографія / Е. М. Лібанова. – К. : КНЕУ, 2008. – 330 с.
5. Платонов Д. Н. Иван Посошков. / Д. Н. Платонов. – М. : Экономика, 1989. – 142 с.
6. Красун А., Турчин Я. Бідність в Україні та шляхи її подолання // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку : зб. наук. пр. – Львів, 2008. – Вип. 20. – С. 81–85. – Бібліогр. : 12 назв. – укр.
7. Лозинська О. Б. Феномен бідності та шляхи її подолання в Україні // Зовнішня торгівля: право та економіка / О. Б. Лозинська. – 2006. – № 24. – С. 12–15.
8. Моніторинг електоральних настроїв українців [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://razumkov.org.ua/napryamki/sotsiolohichni-doslidzhennia/monitoringh-elektoralnykh-nastroiv-ukraintsv>.
9. В Україні – рекордний рівень протестних настроїв через економіку. [Електронний ресурс] – Режим доступу : https://www.bbc.com/ukrainian/business/2012/02/120216_economy_protests_az.
10. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
11. Протести, перемоги і репресії в Україні : результати моніторингу 2012 р. / За ред. В. Іщенко. – К. : Центр дослідження суспільства, 2013. – 88 с.
12. Офіційний портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64004
13. Профспілки вдруге пікетують Кабмін – Федерація професійних спілок України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.fpsu.org.ua/nasha-borotba/7812-trivae-piketuvannya-kmu-profspilkami>.
14. Протокол № 15 засідання правління Пенсійного фонду України від 12 липня 2018 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.pfu.gov.ua/53633-p-r-o-t-o-k-o-l-15-zasidannya-pravlinnya-pensijnogo-fondu-ukrayiny-vid-12-lypnya-2018-roku/>.
15. Міністерство соціальної політики України. – Інформація щодо фактичного розміру прожиткового мінімуму за жовтень 2018 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.msp.gov.ua/news/16284.html>.
16. Народні Депутати України 4-го скликання – офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/radac_gs09/d_index_arh?skl=4.
17. Довіра громадян України до суспільних інститутів, Результати соціологічного дослідження. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://razumkov.org.ua/uploads/socio/2018_06_press_release_ua.pdf.
18. Київський міжнародний інститут соціології, результатами спільного дослідження трьох дослідницьких центрів – КМІС, СОЦИС та Центру Разумкова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=783&page=1&t=3>.
19. Всеукраїнське соціологічне опитування свідчить про політичну відчуженість молоді напередодні виборів 2019 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [https://www.iri.org.ua/novini/vseukrainske-sociologichne-opituvannya-svidcit-politichnu-vidcuzhenist-molodi-naperedodni](https://www.iri.org.ua/novini/vseukrainske-sociologichne-opituvannya-svidcit-politichnu-vidcuzhenist-molodi-naperedodni-viboriv-2019-roku).
20. Інформація щодо реалізації Стратегії подолання бідності. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://dostup.pravda.com.ua/request/23272/response/42654/attach/2/pdf>.
21. Руженський М. М. Система соціального захисту населення у транзитивному суспільстві : Монографія. – К. : ІПК ДСЗУ, 2005. – 384 с.

THE INFLUENCE OF THE LEVEL OF POVERTY ON THE PROTESTS IN UKRAINE

The article is sanctified to consideration of concept of poverty and interdependence of protest moods of citizens from the level of poverty in the state. Dependence of protest moods is similarly examined on the dissatisfied social needs of population of country. The scientific article exposes one of main reasons of protest moods in a country – poverty that generates the great number of other problems of socio-economic character such as increases of level of criminality and development of shadow economy and high unemployment rate with protest moods. The problem of poverty is very relevant for Ukraine. Poverty exists in all countries, without exception, despite the difference in its extent, the level and depth. Given the social and economic importance, all country is making certain efforts to reduce the negative impact of this phenomenon on the society and the national economy, because poverty limits not only the extent of personal needs, but also the aggregate demand, production and trade, as a result – holding back economic growth and raises protest moods. The strenuous economic situation in Ukraine, burdened by the armed conflict in the east and the annexation of the Crimea, has caused increased poverty and social exclusion among its population, with vulnerable groups such as large families with children, pensioners and people with disabilities, and as a result of the increase of protest moods. The solution of poverty means the consolidation of the resources and efforts for reducing social tension in society by improving the lives of the poorest population and thus to decrease protest moods.

Key words: poverty; protest moods; revolt; level of life; social policy.

Рецензенти: Євтушенко О. Н., д-р політ. наук, професор, ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв;
Шевчук О. В., д-р політ. наук, професор, ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв.

© Чупрін Р. В., Скалій В. В., 2019

Дата надходження статті до редколегії 13.11.2018